

Copyright © 2020 T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı
http://genclikarastirmalari.gsb.gov.tr/
Gençlik Araştırmaları Dergisi • Aralık 2020 • 8(Özel Sayı) • 30-42

ISSN 2147-8473
Başvuru | 8 Temmuz 2020
Kabul | 21 Ekim 2020

İNCELEME / ARAŞTIRMA

Üniversite Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Probleml Sosyal Ağ Kullanımına Göre İncelenmesi

Ahmet Kesici*

30

Öz

Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin probleml sosyal ağ kullanımına göre incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Genel tarama modeli ile yapılan bu araştırmaya 2019-2020 öğretim yılı güz döneminde bir devlet üniversitesinin çeşitli bölümlerinde öğrenim gören 316 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın verileri *Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği ve Probleml Sosyal Ağ Kullanım Ölçeği* kullanılarak toplanmıştır. Katılımcılar, probleml sosyal ağ kullanım ölçeğinden aldıkları puanlara göre “düşük düzey”, “orta düzey” ve “yüksek düzey” probleml sosyal ağ kullanıcıları şeklinde sınıflandırılmıştır. Toplanan veriler tek yönlü varyans analizi ve korelasyon analizi ile çözümlenmiştir. Araştırmanın sonucunda düşük düzeydeki probleml sosyal ağ kullanıcılarının eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının yüksek düzeydeki probleml sosyal ağ kullanıcılarından istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, eleştirel düşünme eğilimi ile probleml sosyal ağ kullanımı arasında ters yönde, düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara dayalı olarak eleştirel düşünme eğiliminin öğrencileri probleml sosyal ağ kullanımına karşı koruma işlevi görebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eleştirel Düşünme, Eleştirel Düşünme Eğilimi, Sosyal Medya, Probleml Sosyal Ağ Kullanımı, Dijital Bağımlılık.

* Dr., Milli Eğitim Müdürlüğü, Siirt, ahmetkesici@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-1830-497X

Abstract

This study has aimed to analyze critical the thinking dispositions of university students regarding their problematic use of social media. The study employed a general survey model and a total of 316 students enrolled in different departments of a state university during the 2019-2020 fall semester were selected to participate. Data were collected using the *Critical Thinking Disposition Instrument* and *the Scale for Problematic Use of Social Network*. Participants were grouped into three categories (i.e., low, medium, high) based on their scores on the latter scale. The data collected were subject to both a one-way variance and correlation analysis. Following the analysis, we concluded that, based on participants' critical disposition scores, those who exhibited low levels of problematic social network use showed a statistically significant difference toward those with high levels. Moreover, the study revealed that there was a reverse, low-level, and statistically significant relationship between critical thinking disposition and problematic social network use. According to the study's findings, we might infer that critical thinking disposition plays a role in protecting students against problematic social network use.

Keywords: Critical Thinking, Critical Thinking Disposition, Social Media, Problematic Social Media Usage, Digital Addiction.

Giriş

Günümüzde bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler büyük bir hızla devam etmektedir. Yaşanan bu gelişmelere dayalı olarak üretilen araç ve yazılımlar hayatın her alanında büyük bir değişime neden olmaktadır. Özellikle Web 2.0 teknolojisi, içeriğin kullanıcılar tarafından işbirliğine dayalı olarak oluşturulması ve paylaşılmasını mümkün hale getirerek sanal ortamın daha etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamıştır (D'Souza, 2006; Hwang, Altmann ve Kim, 2009). Web 2.0 teknolojisine dayalı Youtube, Facebook, Twitter ve Instagram gibi sosyal ağlar, kullanıcılarının oluşturdukları yazı, resim, müzik ve video gibi dosyaları çevrimiçi paylaşabilme, ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda oluşturulan sanal gruplara katılma ve katıldıkları gruplarda yer alan kişilerle etkileşimde bulunabilme imkânı sağlamaktadırlar (Evans, 2008). Sosyal ağlar; kişilerin kendi profillerini oluşturduktan sonra, internet üzerinden birbirleri ile iletişime geçip kendilerini rahat bir şekilde ifade edebildikleri platformlardır (Demir, 2018).

Sosyal ağlar; iletişim, araştırma, işbirlikçi ortam, katılım, doküman ve bilgi paylaşımı gibi imkânlar sunabilmektedirler (Kesici, 2019a). Sahip oldukları bu özellikleri nedeniyle sosyal ağ kullanıcıları, sosyal ağları iş, iletişim, araştırma, öğrenme ve eğlenme gibi amaçlarla kullanabilmektedirler. Ancak sosyal ağların aşırı kullanımı, davranış bağımlılığı kapsamında değerlendirilen dijital bağımlılığın bir türü olan ve problemlü sosyal ağ kullanımı (PSAK) olarak adlandırılan bir soruna neden olmaktadır. PSAK, "kişinin sosyal, psikolojik, fiziksel ve zihinsel problemler yaşamasına rağmen sosyal ağları aşırı bir şekilde kullanma güdüsüne karşı kendini kontrol edememesi, sosyal ağlara katılma dürtüsüne direnememesi"

şeklinde tanımlanmaktadır (Kesici, 2019b: 27-28). Griffiths'in (2013) davranış bağımlılığı için ortaya koyduğu kriterlere dayalı olarak PSAK'ta sosyal ağ kullanımı kişinin yaşamında dikkat çekici bir durum halini alır ve kişinin duygu durumunu etkiler. Kişi, sosyal ağlarda aldığı doyumunu sürdürebilmesi için sosyal ağlara bağlanma miktarını artırır. Sosyal ağlara erişimin engellenmesi hoş olmayan duyguların ya da fiziksel belirtilerin görülmesine neden olur. Sosyal ağları kullanma davranışlarından dolayı kişi, çevresindeki bireylerle çatışma yaşar. Sosyal ağlardan uzun süre uzak kaldıktan sonra kişinin eski davranışları tekrar nüksedebilir (Griffiths, 2013; Kesici ve Tunç, 2018).

Literatürde PSAK'ın akademik, sosyal ve psikolojik birçok soruna neden olduğunu belirleyen çalışmalar yapılmıştır. Kirschner ve Karpinski (2010) aşırı sosyal ağ kullanımının akademik başarıyı, Ophir, Nass ve Wagner (2009) bilişsel işlevi olumsuz etkilediğini belirlemiştir. Andreassen, Torsheim ve Pallesen (2014) iş performansını düşürdüğünü, Wolniczak ve arkadaşları (2013) uyku kalitesini düşürdüğünü, Kesici ve Tunç (2018) ise dijital bağımlılık üzerinde yüksek düzeyde etkili olduğunu belirlemiştir. Koc ve Gulyagci (2013) ise sosyal ağların aşırı kullanımının somatik belirtiler, kaygı bozukluğu, sosyal fonksiyon bozukluğu ve şiddetli depresyon ile ilişkili olduğunu belirtmişlerdir.

PSAK sorunu yaşayan bireyler, sosyal ağlarda karşılaştığı bilgi, düşünce ve fikirleri anlamlandırmaya, sorgulamaya ve mantıksal süzgeçlerden geçirmeye fırsat bulamadan yeni bilgiler, fikirler ve düşüncelerle karşılaşır. Bu döngü aşırı kullanımdan dolayı devam eder. Bu nedenle sosyal ağların aşırı kullanımda, düşüncelerin üzerinde düşünme becerilerinin eksikliği ya da düşünceler üzerinde düşünmeye yönelik düşük eğilimin etkili olabileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla Bailin ve arkadaşlarının (1999) "düşünmeyi düşünmeye yönelik düşünme" olarak tanımladıkları, Paul'un (1990) ise "Düşünce hakkında düşünme sanatı" olarak tanımladığı eleştirel düşünme (Akt. Yaralı, 2019: 20) ile PSAK'ın, ilişkili olabileceği söylenebilir.

Her insan yaşamı boyunca inanmaya, karar vermeye ve eylemlerde bulunmaya ihtiyaç duyar. İnançlar, eylemlere yön verir. Seçme veya karar verme durumunda kişi, kendine göre en iyiyi veya en doğruyu seçmeye çalışır. Kişi, seçimlerini veya kararlarını duygularına ya da akla dayandırabilir. Kararlarını duygularına göre vermesi, kişinin içinden nasıl geliyorsa onu yapması iyi gibi görünebilir. Ancak duygulara dayalı verilen kararlar kötü sonuçlanabilir (Bowell ve Kemp, 2018). Eleştirel düşünme; düşüncelerin sorgulanması, mantığının açığa çıkarılması ve buna dayalı çıkarımda bulunarak sonuca inanmayı içerir (Nosich, 2011). Bu nedenle eleştirel düşünme, düşüncelerin akla dayalı olup olmaması ile ilgilidir (Başerer, 2017). Ennis (1985) eleştirel düşünmeyi "neye inanacağına ya da ne yapacağına karar vermeye odaklanmış yansıtıcı ve mantıklı düşünme" şeklinde tanımlayarak eleştirel düşünmenin akla dayalı olduğunu vurgulamıştır (Akt. Nosich, 2011: 1).

Eleştirel düşünme, kişileri belli şekilde hareket etmeleri veya istenildiği gibi inanmaları için ortaya konulan her türlü propaganda ve manipülasyon (yönlendirme) karşısında korunmada etkili bir beceridir (Baillargeon, 2017). Eleştirel düşünme, Dünya Ekonomik Forumu tarafından günümüzde ihtiyaç hissedilen en önemli beceriler arasında sayılmıştır (World Economic Forum, 2020). Eğitim bilimleri açısından eleştirel düşünme, öğrencilere kazandırılmak istenen beceriler arasında görülmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018).

Eleştirel düşünmede ileri sürülen bir fikrin doğruluğunu ispatlamak için ileri sürülen argümanların açığa çıkarılması ve bu argümanların geçerlilik ve sağlamlık açısından değerlendirmesi yapılır (Özdağ, 2019). “Argüman; bir sonuç ile o sonucu desteklemeyi amaçlayan öncüllerden oluşan önermeler kümesi” olarak tanımlanır. Bu nedenle eleştirel düşünme, öne sürülen argümanların mantıksal süzgeçten geçirilerek inanmak ya da eylemde bulunmak için kişiye iyi nedenler sunar (Bowell ve Kemp, 2018: 8). Eleştirel düşünme; ileri sürülen düşüncelerdeki manipülasyonları ve propagandaları tanıyabilmeyi, her şeye kanmamayı, ileri sürülen argümanların ifade ettikleri örtük varsayımları analiz etmeyi, aldatma ya da yanıltmacaları fark etmeyi, bilginin kaynağının güvenilirliğini değerlendirmeye yardımcı olur (Halpern, 2004). Böylece eleştirel düşünme ile hatalı muhakemeye dayalı safsatalar açığa çıkarılır (Bowell ve Kemp, 2018).

Dil, sahip olduğu özellikler nedeniyle zihinleri etkilenmek amacıyla kullanılabilir. Sözcüklerin birden fazla anlama sahip olmaları, bazı sözcüklerin taşıdığı anlam itibari ile bulanık olması, sözcüklerin cümle içinde dizilimi gibi yöntemler kullanılarak anlamın bulanıklaştırılabilir. Ayrıca genelleme ve niceleyicilerin yanlış kullanımı, ironi gibi dil oyunları zihinleri manipüle etmek amacıyla kullanılabilir. Dilin sahip olduğu özellikler, argümanın sonucunun tam olarak neyin savunduğu veya argümanın sonucunu destekleyen önermelerin belirlenmesini engelleyebilir (Bowell ve Kemp, 2018). Buna ek olarak dil ile korku engellenir, cesaret aşılır, üzüntü giderilir, neşelendirir, üzer, çekilen acılar dil ile dışarı yansıtılır (Baillargeon, 2017). Duyguları ve arzuları etkilemek için yenilik, popülerlik, merhamet, suçluluk, korku, cinsel çekicilik, moda, statü gibi retorik yöntemlerle ikna etme girişiminde bulunulabilir. İkna etmek amacıyla moda sözcüklerin kullanımı, jargonlu konuşmalar, akronim kullanımı, kendini seçkinler topluluğunun bir üyesi olarak gösterme, karşıdakini küçük göstererek görüşlerini değersizleştirmeye çalışma veya görüşleri baskı ile kabul ettirme gibi yöntemler de kullanılabilir (Bowel ve Kemp, 2018). Eleştirel düşünme, kişinin akılnı etkin kullanılarak ikna etme amaçlı kurulan tuzaklara düşmesini engeller.

Ünlü'nün (2017: 11) belirttiğine göre Watson ve Glaser (1980) ile Facione'ye (2000) göre eleştirel düşünmenin beceriler ve eğilimler olarak adlandırılan iki bileşeni vardır. Eleştirel düşünme becerilerine sahip olan birey, dil oyunlarının ve retorik tuzakların farkına varır. Akla hitap eden argümanların mantıksal denetimini yapar. Bu amaçla ilk olarak öne sürülen argümanı açık hale getirir, netleştirir (Nosich, 2011). Açık hale getirdiği argümanın tümevarımsal ve tümdengelsel mantığa göre denetimini yapar. Argümanın sonucunu

destekleyen öncüllerin doğruluğunu kontrol eder (Bowel ve Kemp, 2018). Ancak kişinin eleştirel düşünme becerilerini kullanılabilmesi için eleştirel düşünme eğilimine sahip olması gerekir. Eleştirel düşünme eğilimi, kişiyi eleştirel düşünme berilerini kullanmaya yöneltir (Ünlü, 2017). Açık görüşlülük, sebep arama arzusu, meraklı olma, öğrenmeye isteklilik ve başkalarının görüşlerine saygılı olma gibi nitelikler, eleştirel düşünme eğilimine sahip olan bireylerin özelliklerindedir (Korkmaz, 2018). Dolayısıyla eleştirel düşünme eğiliminin eleştirel düşünme becerilerini kullanmaya yönelten itici bir güç olduğu söylenebilir.

Yukarıda yapılan değerlendirmeler doğrultusunda eleştirel düşünme eğilimi yüksek olan öğrencilerin sosyal ağları kullanırken karşılaştıkları yazı, resim, video gibi bilgi içerikli mesajlara eleştirel yaklaşımları beklenir. Eleştirel düşünme eğilimi, kişiyi sahip olduğu sorgulama becerilerini kullanmaya yöneltir. Bu nedenle yüksek düzeydeki eleştirel düşünme eğilimi, sosyal ağ kullanıcılarının sosyal ağ sitelerini kullanma davranışlarını kontrol edecek bir yetiyi kazandırdığı düşünülmektedir. Dolayısıyla sosyal ağ sitelerinin doğru kullanımı açısından PSAK ile eleştirel düşünme eğilimi arasındaki ilişkileri açığa çıkarmaya yönelik çalışmaların yapılmasının faydalı olacağı söylenebilir. PSAK ile eleştirel düşünme eğilimi arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla yapılan bu çalışmada aşağıda belirtilen sorulara cevap aranmıştır.

- Üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri, problemleri sosyal ağ kullanım düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?
- Üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri ile problemleri sosyal ağ kullanımları arasında nasıl bir ilişki vardır?

Bu çalışmada gençleri akademik, sosyal, bilişsel ve psikolojik olarak olumsuz etkileyen PSAK'ta eleştirel düşünme eğilimin etkili olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Böylece bu çalışma ile günümüzde önemli bir problem olan PSAK'ın daha iyi anlaşılması ve PSAK'a karşı gençleri korumada neler yapılabileceği konularında literatüre katkı sağlanacaktır. Dahası bu çalışmanın sosyal ağların doğru kullanımı konusunda araştırmacılara, karar vericilere ve uygulayıcılara yeni ufuklar açacağı beklenmektedir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Üniversite öğrencilerinde eleştirel düşünme eğilimlerinin problemleri sosyal ağ kullanımına göre değişimini inceleyen bu çalışma nicel araştırma modellerinden genel tarama modeli ile desenlenmiştir. Genel tarama modeli, araştırmaya konu olan olay, nesne ya da bireyi kendi koşullarında bulunduğu evrene ait tüm elemanları ya da evrenden alınan bir örneklem ile tanımlamaya yarayan bir modelidir (Karasar, 2014).

Araştırmanın Katılımcıları

Araştırma, 2019-2020 öğretim yılında bir devlet üniversitesinde okuyan yaş ortalaması $\bar{x}$ = 21.27 olan 316 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların öğrenim gördükleri bölümlere/fakültelere ve cinsiyetlerine göre dağılımı Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyetlerine ve Öğrenim Gördükleri Bölümlere Göre Dağılımı

		N	%
Cinsiyet	Kadın	176	55.70
	Erkek	140	44.30
Bölüm	Edebiyat Bölümü	45	14.20
	Veteriner Fakültesi	93	29.40
	Ziraat Fakültesi	42	13.30
	Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu	85	26.90
	İngilizce Mütercimlik- Tercümanlık	51	16.10

Tablo 1'de görüldüğü üzere katılımcıların %55.70'si erkek, %44.30'ü ise kadındır. Katılımcıların %14.20'si Edebiyat Bölümü, %29.40'ı Veteriner Fakültesi, %13.30'u Ziraat Fakültesi, %26.90'ı Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu ve %16.10'u İngilizce Mütercimlik Bölümü öğrencisidir.

Veri Toplama Araçları

Problemlü Sosyal Ağ Kullanım Ölçeği (PSAKÖ): Araştırmada, öğrencilerin PSAK düzeyini belirlemek amacıyla *Problemlü Sosyal Ağ Kullanım Ölçeği (PSAKÖ)* kullanılmıştır. Ölçek; Lemmens, Valkenburg ve Peter'in (2009) geliştirdikleri, Irmak ve Erdoğan'ın (2015) Türkçeye uyarladıkları *Dijital Oyun Bağımlılığı Ölçeği*'ndeki maddelerin Kesici (2019b) tarafından sosyal ağ kullanımına göre uyarlanması ile oluşturulmuştur. Tek boyuttan oluşan PSAKÖ, 7 maddelik 5'li Likert tipindedir. Ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı 0.79 olarak hesaplanmıştır. Katılımcılardan ölçekte yer alan sorunları son 6 ayda hangi sıklıkta yaşadıklarını değerlendirmeleri istenmektedir. Ölçekte bulunan maddeler 1'den 5'e kadar puanlanır. Elde edilen puanların ortalaması hesaplanarak PSAK puanı elde edilir. Yüksek PSAK puanı, yüksek düzeyde PSAK'a işaret eder (Kesici, 2019b).

PSAKÖ'nün uyarlanma çalışmasında ölçeğin yapı geçerliği yalnızca açılımlayıcı faktör analizi ile incelenmiştir. Bu çalışmada, araştırmaya kapsamında toplanan verileri ile PSAK'ın yapısının bir model olarak doğrulanıp doğrulanmadığı LISREL ile doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılarak test edilmiştir. DFA sonucu; χ^2 sd.= 25.22 / 9 = 2.80 ($p= 0.000$); RMSEA=0.076; NFI = 0.94; CFI = 0.96; IFI = 0.96; RMR = 0.059; GFI = 0.97; AGFI = 0.94 olarak elde edilmiştir. Elde edilen uyum indeksleri kabul edilebilir sınırlardadır (Kılıç ve Koyuncu, 2017). Bu çalışmada PSAKÖ'nün Cronbach Alpha değeri 0.78 olarak elde edilmiştir.

UF/EMI Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği (EDEÖ): Katılımcıların eleştirel düşünme eğilimleri Ertaş-Kılıç ve Şen (2014) tarafından Türkçeye uyarlanan *UF/EMI Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği (EDEÖ)* ile belirlenmiştir. EDEÖ, 25 maddelik, üç faktörlü (katılım, bilişsel olgunluk ve yenilikçilik) bir yapıya sahip olup 5'li Likert tipindedir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı 0.91 olarak hesaplanmıştır (Ertaş-Kılıç ve Şen, 2014). Ölçekte bulunan maddeler 1'den 5'e kadar puanlanır. Her bir maddeden elde edilen puanların aritmetik ortalaması hesaplanarak eleştirel düşünme eğilimi puanı elde edilir. Yüksek puan, yüksek eleştirel düşünme eğilimine işaret eder.

Üniversitede öğrenimlerini sürdüren öğrenciler ile gerçekleştirilen araştırmalarda kullanılan EDEÖ'nün (Ecevit, 2018; Çelik, 2020; Ulu ve Baş, 2019) Türkçe uyarlama çalışması lisede okuyan öğrenciler ile gerçekleştirilmiştir (Ertaş-Kılıç ve Şen, 2014). Bu nedenle araştırmada EDEÖ'nün yapısının araştırma verileri ile uyumunu test etmek amacıyla LISREL ile DFA yapılmıştır. DFA sonucu; χ^2 /sd.= 632.08 / 272= 2.32 ($p=0.000$); RMSEA = 0.058; RMR = 0.05 değerlerinin kabul edilebilir sınırlarda olduğu belirlenmiştir. NNFI = 0.85; CFI = 0.86; IFI = 0.87; GFI = 0.86; AGFI = 0.83 uyum indekslerinin ise kabul edilebilir sınırlara yakın değerler aldığı belirlenmiştir (Kılıç ve Koyuncu, 2017). Bu çalışmada EDEÖ'nün Cronbach Alpha değeri 0.91 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada, verilerin toplandığı bölümlerin yöneticileri ve araştırmaya katkı sağlayan öğretim elemanları ile görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmelerde veri toplama araçlarının uygulanabilmesi için izin alınmıştır. Araştırmanın verileri, araştırmaya katkı sunmayı kabul eden öğretim elemanları tarafından kendi derslerinde toplanmıştır. Bu nedenle araştırmanın amacı ve ölçme araçlarının kullanılmasına yönelik bir yönerge hazırlanmıştır. Hazırlanan yönerge, öğretim elemanları tarafından veriler toplanmadan önce okunarak öğrencilerin konu ile ilgili bilgilenmeleri sağlanmıştır. Araştırmaya katılım, gönüllülük esasına göre yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Veriler toplandıktan sonra ilk olarak toplanan verilerin normal dağılımı sağlayıp sağlamadığı, basıklık ve çarpıklık katsayıları hesaplanarak incelenmiştir. Araştırmada bazı katılımcıların (9 katılımcı) verdikleri cevapların uç değerler oldukları, verilerin normal dağılımını engellediği görülmüştür. Bu nedenle bu katılımcılar araştırma kapsamından çıkarılmıştır. Geriye kalan veriler ile elde edilen eleştirel düşünme eğilimi puan dizisi, PSAK puan dizisi ile düşük, orta ve yüksek PSAK düzeylerine ait eleştirel düşünme eğilimi puan dizilerinin basıklık ve çarpıklık katsayılarının (-1, +1) aralığında olduğu belirlenmiştir. Ayrıca bu puan dizilerine ait Q-Q ve histogram grafikleri çıkarılarak incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda puan dizilerinin, normal dağılımdan aşırı sapmadıkları görülmüştür. Bu nedenle puan ortalamaları tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırmıştır. Varyans analizi yapılmadan önce puanları karşılaştırılacak grupların homojen olup olmadıkları Levene Testi ile kontrol edilmiştir. Levene Testi sonucu grupların homojenlik varsayımını karşılandığı görülmüştür ($p>0.05$). Puan ortalamaları arasındaki farkın hangi gruplardan kaynaklandığı post hoc testlerinden Scheffe Testi ile belirlenmiştir. Etki büyüklüğü Eta Kare (η^2) hesaplanmıştır. Puan ortalamaları arasındaki ilişki düzeyini belirlemek amacıyla Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı hesaplanmıştır (Büyüköztürk, 2011; Can, 2014).

Araştırmada PSAK puanları; “düşük düzey”, “orta düzey” ve “yüksek düzey” olarak üç kategoriye ayrılmıştır. PSAK puan ortalamasına, PSAK puan dizisinin standar sapma değeri eklenip çıkarılarak orta düzeyin alt ve üst puan sınırları belirlenmiştir ($\bar{x} \pm SS$). Orta PSAK düzeyin alt sınırı, düşük PSAK düzeyinin üst puan sınırları olarak kabul edilmiştir. Orta PSAK düzeyin üst puan sınırı ise yüksek PSAK düzeyinin alt puan sınırı olarak kabul edilmiştir. PSAK düzeylerine ilişkin puan aralığı Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Problemlı Sosyal Ağ Kullanım Düzeylerine Ait Puan Aralıkları

	Alt Sınır	Üst Sınır
Düşük Düzey	1.00	1.58
Orta Düzey	1.59	3.13
Yüksek Düzey	3.14	5.00

Tablo 2’de görüldüğü üzere PSAK puanlarının 1.59’dan küçük olması, düşük PSAK düzeyini 3.13’ten büyük olması, yüksek PSAK düzeyini, 1.59 ile 3.13 arasında olması ise orta PSAK düzeyini belirtir.

Bulgular

Araştırmada katılımcıların eleştirel düşünme eğilimleri ile problemlili sosyal ağ kullanım düzeylerini belirlemek amacıyla kullanılan ölçeklerden elde edilen puan ortalamaları ile standart sapma değerleri Tablo 3'te çıkarılmıştır.

Tablo 3. Katılımcıların Eleştirel Düşünme Eğilimi ve Problemlili Sosyal Ağ Kullanım Ölçeklerinden Aldıkları Puan Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri

	N	Ort.	SS.
Eleştirel Düşünme Eğilimi	307	3.92	0.46
Problemlili Sosyal Ağ Kullanımı	307	2.36	0.77

Tablo 3'te görüldüğü üzere katılımcıların eleştirel düşünme eğilimi puan ortalaması 5.00 üzerinden 3.92 (SS.=0.46) olarak hesaplanmıştır. Katılımcıların PSAK kullanımı puan ortalaması ise 5.00 üzerinden 2.36 (SS.=0.77) olarak hesaplanmıştır.

Araştırmada katılımcıların PSAK kullanım düzeylerine (düşük, orta ve yüksek) göre PSAK puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Problemlili Sosyal Ağ Kullanım Düzeylerine göre Problemlili Sosyal Ağ Kullanım Puan Ortalamalarını Karşılaştırmak Amacıyla Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	N	Ort.	SS.	F	p	Anlamlı Fark
Düşük Düzey	57	1.37	0.20	546.74	0.00	Düşük-Orta*
Orta Düzey	192	2.28	0.36			Orta- Yüksek*
Yüksek Düzey	58	3.59	0.46			Düşük-Yüksek*
P<0.05						

Tablo 4'te görüldüğü üzere yapılan tek yönlü varyans analizi sonucu gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olduğu belirlenmiştir ($F= 546.74$; $p < 0.05$). Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe Testi yapılmıştır. Buna göre yüksek PSAK düzeydeki öğrencilerin PSAK puanları, düşük ve orta düzeydeki öğrencilerin PSAK puanlarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca

orta düzeydeki öğrencilerin PSAK puanları, düşük düzeyde bulunan öğrencilerin PSAK puanlarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Araştırmada eleştirel düşünme eğiliminin PSAK düzeyine göre değişimini incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucu elde edilen bulgular Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Katılımcıların Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Problemlü Sosyal Ağ Kullanım Düzeylerine Göre Değişimini İncelemek Amacıyla Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	N	Ort.	SS.	F	p	Anlamlı Fark	η^2
Düşük Düzey	57	4.05	0.48	3.54	0.03	Düşük*-Yüksek	0.022
Orta Düzey	192	3.91	0.48				
Yüksek Düzey	58	3.83	0.36				
P<0.05							

Tablo 5'te görüldüğü üzere katılımcıların eleştirel düşünme eğilimi puanları, PSAK düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır ($F= 3.54$; $p<0.05$). Scheffe Testi ile farklılığın düşük ve yüksek PSAK düzeyine sahip katılımcılar arasında düşük PSAK düzeyinde bulunan öğrencilerin lehine olduğu belirlenmiştir. Hesaplanan etki büyüklüğü ($\eta^2 = 0.02$) ile eleştirel düşünme eğiliminin PSAK üzerinde düşük düzeyde bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Araştırmada katılımcıların PSAK ve eleştirel düşünme eğilimleri arasında nasıl bir ilişki olduğunu belirlemek amacıyla korelasyon analizi yapılarak Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Problemlü Sosyal Ağ Kullanımı İle Eleştirel Düşünme Eğilimi Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Amacıyla Yapılan Korelasyon Analizi Sonuçları

	Problemlü Sosyal Ağ Kullanımı	Eleştirel Düşünme Eğilimi
Problemlü Sosyal Ağ Kullanımı	1	.
Eleştirel Düşünme Eğilimi	-0.15*	1
N=307; $p<.01$		

Tablo 6'da görüldüğü üzere PSAK ve eleştirel düşünme eğilimi arasında düşük düzeyde, ters yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r = -0.15$; $p < 0.01$).

Tartışma

Araştırmada “yüksek” PSAC düzeyindeki öğrencilerin PSAC puan ortalamalarının “orta” ve “düşük” PSAC düzeylerinde bulunan öğrencilerin puan ortalamalarından istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca “orta” PSAC düzeyinde bulunan öğrencilerin PSAC puan ortalamalarının “düşük” PSAC düzeydeki öğrencilerden istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu bulgular PSAC düzeyleri için belirlenen puan aralıklarının uygunluğunun bir kanıtı olarak değerlendirilebilir.

Araştırmada “düşük” PSAC düzeyindeki öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin “yüksek” PSAC düzeyindeki öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinden istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca eleştirel düşünme eğilimi ile PSAC arasında ters yönde düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Buna göre öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimi yükseldikçe PSAC puanlarının düşeceği söylenebilir. Bu bulguyu destekler nitelikte Lee ve Kim (2017), üniversite öğrencilerinin akıllı telefon bağımlılığı ile eleştirel düşünme eğilimleri arasında ters yönde düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu belirlemişlerdir.

Araştırmada elde edilen bulgular, eleştirel düşünme eğiliminin PSAC üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, bilgi işleme kuramı ile açıklanabilir. Bilgi işleme kuramına göre algılanan ses, yazı veya görsel olarak kodlanmış bilgiler, bilişsel süreçlerden geçerek zihinde yapılandırılır. İlk olarak duyu organları ile algılanan uyarılar sinir sistemine aktarılır. Kişinin dikkatini çeken uyarıcılar sınırlı kapasiteye sahip kısa süreli belleğe aktarılır. Kısa süreli bellekte anlamlandırılan bilgiler, daha önce öğrenilen bilgilerle ilişkilendirilerek uzun süreli belleğe aktarılır. Bilgi işleme kapasitesinin sınırlı olması nedeniyle bilginin bilişsel süreçlerden geçerek zihinde yapılandırılması için belirli bir süreye ihtiyaç vardır (Ulusoy, 2012; Öztürk ve Kısaç, 2014; Kabasakal, 2011). Bilişsel kapasitenin üstündeki bilişsel yük, performansı olumsuz etkileyerek bilişsel işlemlerin gerçekleşmesini ve buna bağlı olarak bilginin yapılandırılmasını engeller (Kılıç ve Karadeniz, 2006). Sosyal ağların aşırı kullanımı, kullanıcının bilgi bombardımanına maruz kalmasına neden olur. Bilgi bombardımanına maruz kalan kullanıcı, karşılaştığı bilgileri zihninde yapılandırmak için yeterli süre ayırmadan yeni bilgilerle karşılaşır. Bu durum aşırı bilgi yükünün oluşmasına neden olur. Aşırı bilgi yükü bilişsel sistemi olumsuz etkiler. Bilişsel sistemin etkin kullanılamaması sosyal ağ kullanıcılarının sosyal ağlarda pasif, edilgen olmasına ve sosyal ağ kullanıma davranışlarını kontrol edilememesine neden olur. Kontrol edilemeyen sosyal ağ kullanımı PSAC'a neden olur.

Eleştirel düşünme sürecinde birey, bilgileri gözden geçirir, diğer görüşlerle karşılaştırır, değerlendirir, yeniden oluşturur (Sendag, Erol, Sezgin ve Dulkadir, 2015). Bu bağlamda eleştirel düşünmenin işe koşulduğu sosyal ağ kullanımında karşılaşılan bilgiler anlamlandırılır, mantıksal süzgeçten geçirilir ve kritiğe tabi tutulurlar. Bu nedenle

kullanıcının kullanım esnasında bilişsel performansının yüksek olduğu söylenebilir. PSAK'ta ise aşırı kullanıma bağlı olarak yazılı, sesli veya görsel mesaj bombardımanına maruz kalan kullanıcı, algıladığı bilgileri kritiğe tabi tutmaya vakit bulamaz. Bu durum, bilişsel sistemi olumsuz etkileyerek performansı düşürür ve buna bağlı olarak kullanıcının sosyal ağ kullanıma davranışını kontrol edilememesine neden olabilir. Nitekim literatürde PSAK ile bilişsel performans arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu belirleyen çalışmalar yapılmıştır. Frein, Jones ve Gerow (2013) yüksek düzeyde Facebook kullananların hafıza testinde düşük düzeyde Facebook kullanıcılarından anlamlı olarak daha başarılı olduklarını belirlemiştirler. Xanidis ve Brignell (2016) sosyal ağ bağımlılığının bilişsel fonksiyonlara zarar verdiğini; Ophir, Nass ve Wagner (2009) ise aşırı sosyal ağ kullanımının bilişsel işlevi olumsuz etkilediğini belirlemiştirler. Ayrıca, yoğun bilişsel işlemler sonucu gerçekleşen öğrenme (Ulusoy, 2012) ile ilişkili akademik başarı ve dijital bağımlılığının farklı türleri arasında da ters yönlü ve anlamlı ilişkilerin olduğunu belirleyen çalışmalar vardır. Kirschner ve Karpinski (2010) aşırı sosyal ağ kullanımının akademik başarıyı olumsuz etkilediğini, Samaha ve Hawi (2016) ise akademik performans ile akıllı cep telefonu bağımlılığı arasında düşük, düzeyde ters yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğunu belirlemiştirler. Busalim, Masrom ve Zakaria (2019) Facebook bağımlılığının akademik başarı ile ilişkili olduğunu; Hou, Xiong, Jiang, Song ve Wang (2019) ise öğrencilerin akademik performansları ile sosyal medya bağımlılıkları arasında ters yönde, düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu belirlemiştirler. Demir ve Kumcağız (2019) ise akademik başarıyı yüksek olan öğrencilerin sosyal medya bağımlılıklarının düşük olduğunu belirlemiştirler.

Araştırmada elde edilen bulgular ve literatürde yer alan araştırma sonuçları göz önüne alındığında eleştirel düşünme eğiliminin sosyal ağ kullanımında kullanıcının sosyal ağlarda karşılaştığı bilgi ve haberlerin mantıksal süzgeçten geçirilmesini sağladığı için bilişsel sistemi etkin hale getirdiği düşünölmektedir. Böylece eleştirel düşünme ile bilişsel işlemlerin gerçekleşmesi için kullanıcı zaman kazanır. Buna bağlı olarak aşırı bilişsel yükün oluşması engellenir. Eleştirel düşünme ile etkin olan bilişsel sistem, kullanıcının sosyal ağ kullanımında edilgen olmasını engelleyerek sosyal ağ sitelerini kullanma davranışlarını kontrol etmesini sağlar. Böylece sosyal ağ kullanımından kaynaklanabilecek sorunların oluşması engellenir.

Araştırmada eleştirel düşünme eğiliminin PSAK üzerinde düşük düzeyde bir etkisi olduğu belirlenmiştir. Bunun nedeni, katılımcıların sosyal ağları kullanma amaçlarıyla açıklanabilir. Sosyal ağlar; bilgi edinme, öğrenme veya araştırma amaçlı kullanımının yanında eğlenme, iletişim, profil düzenleme gibi amaçlarla da kullanılabilir (Kesici, 2019b). Eleştirel düşünme eğiliminin PSAK üzerindeki düşük etkisi, müzik dinleme, iletişim veya eğlenme amaçlı video izleme gibi eleştirel düşünmeyi daha az gerektirecek sosyal ağ kullanımından kaynaklanmış olabilir. Ayrıca beğeni ve takipçi sayısını artırma gibi duygu temelli güdülere dayalı sosyal ağ kullanımının da eleştirel düşünme eğiliminin PSAK üzerindeki düşük etkisinin başka bir nedeni olabileceği düşünölmektedir.

Araştırmada elde edilen sonuçlar beklentilerle uyumludur. Ancak katılımcı sayısı ve katılımcılarının tek bir üniversiteden seçilmesi araştırmanın bir sınırlılığı olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle farklı örneklerde PSAK ile eleştirel düşünme eğilimi arasındaki ilişkileri açığa çıkaracak çalışmalara ihtiyaç vardır. Ayrıca eleştirel düşünmeyi geliştirici programların PSAK üzerinde etkili olup olmadığını belirlemeye yönelik deneysel çalışmaların gençleri sosyal medyanın doğru kullanımı ve PSAK'a karşı korumaya yönelik politikaların belirlenmesi ve uygulanmasına katkı sağlayacaktır. Bilişim teknolojileri ve internette yaşanan gelişmeler, sosyal ağlara erişimin yaygınlığı ve sıklığı ile sosyal medya kullanımının insan ve toplum üzerindeki etkileri gözönüne alındığında sosyal medyanın doğru kullanımına yönelik stratejilerin belirlenmesi ve uygulanmasını zorunlu bir hale getirmiştir. Bu bağlamda gençlerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik stratejilerin hayata geçirilmesi ile sosyal medyanın doğru kullanımı sağlanabilir. Ayrıca PSAK sorununa karşı gençleri korumada etkili sonuçlar da alınabilir. PSAKA'a karşı koruyucu çalışmalar, dijital bağımlılık tedavisi için gerekli uzman ve kliniklere olan ihtiyacı azaltacak bir sonucu beraberinde getirecektir.

Sonuç

Bu araştırma üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin problemlili sosyal ağ kullanımına göre incelemesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmada, düşük düzeydeki problemlili sosyal ağ kullanıcılarının eleştirel düşünme eğilimlerinin yüksek düzeydeki problemlili sosyal ağ kullanıcılarından anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri ile problemlili sosyal ağ kullanımları arasında ters yönde düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Araştırmada elde edilen bu sonuçlar eleştirel düşünmenin öğrencileri belirli bir şekilde hareket etmeleri ve inanmaları için bilgi bombardımanına maruz bırakan propaganda ve yönlendirmeler karşısında korumanın yanında PSAK sorununa karşı korumada da etkili olabileceği şeklinde değerlendirilmiştir. Bu nedenle eleştirel düşünmenin yeni yetişen bireylere kazandırılması gereken önemli bir beceri olduğu söylenebilir. Bu bağlamda üniversite öğrencilerinde eleştirel düşünmenin geliştirilmesi için yükseköğretimin her kademesinde eleştirel düşünme derslerinin okutulmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Buna ek olarak eğitimcilerin; sınıf içi ve sınıf dışı öğretim uygulamalarında öğrencilerin açık görüşlü, sebep arama arzusu, öğrenmeye istekli, meraklı olma, başka görüşlere saygılı olma gibi eleştirel düşünen bireylerde bulunan özellikleri geliştirmek için çaba harcamaları gerektiği söylenebilir.

EXTENDED ABSTRACT

Analysis of University Students' Critical Thinking Disposition in Relation to Problematic Social Network Usage

Ahmet Kesici*

Introduction

Defined as problematic social network usage (PSNU), the overuse of social media networks results in social, academic, and psychological problems. Individuals experiencing PSNU are forced to engage with new information, ideas, and thoughts on social network sites before having the opportunity to interpret, question, or filter information they have previously encountered. This vicious cycle persists as long as one overuses social networks. Consequently, PSNU is thought to be related to critical thinking, defined as “thinking to think.”

The present study has aimed to determine the relationships between PSNU and Critical Thinking Disposition (CTD), a component of critical thinking that is described as an attitude or tendency toward critical thinking. To this end, the study has sought answers to the following questions were sought:

- Is there a statistically significant difference in the critical thinking dispositions of university students according to their level of problematic social network usage?
- What is the nature of the relationship between the critical thinking dispositions of university students and their level of problematic social network usage?

* Dr., National Education Directorate, Siirt, ahmetkesici@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-1830-497X

Method

This research employed a general screening model. Data for this study were collected from 316 persons studying in various faculties of a state university in the fall term of the 2019-2020 academic year so as to ensure the variety of data. The average age of the participants is 21.27.

Students' levels of problematic social network usage was determined by the Problematic Use of Social Network Scale. This scale was developed by adapting the items of the Game Addiction Scale introduced by Lemmens, Valkenburg, and Peter (2009) to establish internet gaming disorders and then translated into Turkish by Irmak and Erdoğan (2015) for social media network use. Making further adaptations, Kesici (2019b) made it into a seven-item, one dimensional, five-point Likert-type scale that explains 50.32% of the total variance. Cronbach's Alpha internal consistency for the scale was found to be 0.79 in said study, it was measured to be 0.78 in the current study

Adapted to Turkish by Ertaş Kılıç and Şen (2014), the UF/EMI Critical Thinking Disposition Instrument was utilized to measure students' critical thinking disposition. The scale is structured as a five-point Likert-type scale and has an internal validity score of 0.91. In the present study, Cronbach Alpha reliability of critical thinking disposition instrument was measured as 0.91.

Since the scores obtained in the study were, for the most part, in normal distribution, Pearson correlation coefficients and a one-way ANOVA were used to analyze the data. In the present study, participants' PSNU scores were divided into three categories (i.e., low, intermediate, high) where the lower and upper score limits of the intermediate level were determined by adding and deducting the standard deviation value of the scores to/from the PSNU score average ($\bar{x} \pm sd$). The lower limit of the intermediate level was considered as the upper limit of the low PSNU level. The upper score limit of the intermediate PSNU level was considered as the lower score limit of the high PSNU level. Whether the PSNU scores demonstrated a significant difference was determined through the one-way ANOVA, which found that the PSNU scores of students with high PSNU levels were significantly higher compared to those with low and intermediate PSNU levels. Additionally, the PSNU scores of the students with intermediate PSNU levels were found to be significantly higher compared to those with low PSNU levels.

Findings

In the study, participants' critical thinking disposition score average was 3.92 out of 5.00, whereas their PSNU score average was 2.36 out of 5.00.

The one-way ANOVA performed to examine the changes in CTD levels in accordance with PSNU levels showed that the CTD scores of the students with low PSNU levels were significantly higher compared to those with high PSNU levels.

After performing a correlation analysis to determine the nature of the relationship between participants' PSNU and CTD levels, we found there to be a low, inverse, and statistically significant relationship between PSNU and CTD levels ($r = -0.15$; $p < 0.01$).

Discussion and Conclusion

The present study concluded that critical thinking disposition was an effective factor on problematic social networks use. This finding can be explained by information processing theory, which states that perceived audio, textual, and visual information is structured in the mind after going through certain cognitive processes. Since information processing capacity is limited, a certain period of time is required for the aforementioned process (Ulusoy, 2012). The cognitive load on cognitive capacity prevents cognitive processes from occurring, which in turn prevents information from being structured (Kılıç & Karadeniz, 2006). In this context, the user, who is bombarded by information due to the overuse of social networks, encounters new information before having sufficient time to structure previously encountered information in the mind. This causes an excessive information load that negatively affects the cognitive system. The resulting inability to use the cognitive system effectively causes social network users to remain passive in social networks and unable to control their behavior on these sites. Uncontrolled social network usage leads to problematic social networks use.

During critical thinking, an individual reviews a piece of information, compares it with other perspectives, evaluates it, and reconstructs it (Sendag et al., 2015). Social network users who make use of their critical thinking abilities are able to interpret, question, and critique the information they encounter. As such, social network users may be said to have high cognitive performance levels. However, when one's use of social networks becomes problematic, the text, audio, and visual messages encountered does not have ample time to be sufficiently critiqued. Therefore, social network users unable to use them properly have low cognitive performance levels. Several studies in the literature have determined an inverse relationship between problematic use of social networks and cognitive performance (Frein, Jones, & Gerow, 2013; Xanidis & Brignell, 2016; Ophir, Nass, & Wagner, 2009). Additionally, previous studies have determined the presence of inverse and significant relationships between problematic social networks use, learning through intensive cognitive processes, and academic performance, the latter of which is associated with learning (Kirschner & Karpinski, 2010; Samaha & Hawi, 2016; Busalim, Masrom, & Zakaria, 2019; Hou, Xiong, Jiang, Song, & Wang, 2019; Demir & Kumcağiz, 2019). It can therefore be said that critical thinking disposition enables users to filter the information and news they encounter on social networks, activate their cognitive system, and prevent excessive cognitive load as a result. In line with these findings, we may conclude that the cognitive system, which is activated by critical thinking disposition, prevents users from becoming passive, enables them to control their behavior on social network sites, and prevent the occurrence of potential problems that may arise from social network use. For this reason, since critical thinking disposition is effective in protecting students against problematic social networks use, we can conclude that critical thinking is a skill that new generations should possess and that it is necessary to work toward developing this skill.

Kaynakça/References

- Andreassen, C. S., Torsheim, T., & Pallesen, S. (2014). Use of online social network sites for personal purposes at work: Does it impair self-reported performance? *Comprehensive Psychology*, 3, 01-21.
- Baillargeon, N. (2017). *Akıl ve bilimin ışığında eleştirel düşünme kılavuzu* (İ. Yıldız, Çev.). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Başarar, D. (2017). Bir düşünme türü olarak mantıksal düşünme. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (41), 433-442.
- Busalim, A. H., Masrom, M., & Zakaria, W. N. B. W. (2019). The impact of Facebook addiction and self-esteem on students' academic performance: A multi-group analysis. *Computers & Education*, 142, 103651, 1-14.
- Bowell, T., & Kenmp, G. (2018). *Eleştirel düşünme kılavuzu* (B. Tanrıseven, Çev.). Ankara: TÜBİTAK.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (15. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Can, A. (2014). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi* (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Çelik, İ. (2020). Üniversite öğrencilerinin çevrimiçi bilgi arama stratejileri ile eleştirel düşünme eğilimleri ve karar verme stilleri arasındaki ilişkilerinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 782-794.
- Demir, M. (2018). *Sosyal medya üzerinden gerçekleşen öğretmen-öğrenci etkileşiminin örtük program açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi). İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Demir, Y., & Kumcağız, H. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Medya Bağımlılığının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9(52), 23-42.
- D'Souza, Q. (2018, Mart, 17). *Web 2.0 ideas for educators*. Erişim adresi: <http://www.teachinghacks.com/audio/100ideasWeb2educators.pdf>
- Ecevit, T. (2018). *Argümantasyon destekli araştırma-sorgulamaya dayalı öğretim uygulamalarının fen öğretmen eğitimindeki etkililiği* (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Ertaş-Kılıç, H., & Şen, A. İ. (2014). UF/EMI eleştirel düşünme eğilimi ölçeğinin Türkçeye uyarlama çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 39(176), 1-12.
- Evans, D. (2008). *Social media marketing an hour a day*. Indiana: Wiley Publishing Inc.
- Facione, P. A. (2000). The disposition toward critical thinking: Its character, measurement and relationship to critical thinking skill. *Informal Logic*, 20(1), 61-84.
- Frein, S. T., Jones, S. L., & Gerow, J. E. (2013). When it comes to Facebook there may be more to bad memory than just multitasking. *Computers in Human Behavior*, 29(6), 2179-2182.
- Griffiths, M. D. (2013). Social networking addiction: Emerging themes and issues. *Journal of Addiction Research & Therapy*, 4(5), 1-2.
- Halpern, D. F. (2004). *Thoughts and knowledge: An introduction to critical thinking*. New Jersey- London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Hou, Y., Xiong, D., Jiang, T., Song, L., & Wang, Q. (2019). Social media addiction: Its impact, mediation, and intervention. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 13(1). Erişim tarihi: 24 Ocak 2020. Erişim adresi: <https://cyberpsychology.eu/article/view/11562/10369>
- Hwang, J., Altmann, J., & Kim, K. (2009). The structural evolution of the Web 2.0 service network. *Online Information Review*, 33(6), 1040-1057.
- Irmak, A. ve Erdoğan, S. (2015). Dijital Oyun Bağımlılığı Ölçeği Türkçe formunun geçerliliği ve güvenilirliği. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16(Özel sayı: 1), 10-18.
- Kabasakal, Z. T. (2011). Bilgi işleme kuramı A. Kaya (Ed.), Eğitim psikolojisi içinde (s.385-413), (6. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Kesici, A., & Tunç, N. F. (2018). Investigating the digital addiction level of the university students according to their purposes for using digital tools. *Universal Journal of Educational Research*, 6(2), 235-241.
- Kesici, A. (2019a). Lise Öğrencilerinin sosyal ağları kullanma sıklığına göre sosyal ağları eğitim amaçlı kullanmaya yönelik tutumlarının incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(1), 315-343.

- Kesici, A. (2019b). Üniversite öğrencilerinde dışadönüklük, sosyal ağları kullanma sıklığı ve cinsiyetin problemleri sosyal ağ kullanımına etkisinin incelenmesi. *Psikoloji Çalışmaları-Studies in Psychology*, 39(1), 23-44.
- Kılıç, E., & Karadeniz, Ş. (2006). Farklı hiper ortam tasarımlarının etkililiği. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(3), 251-262.
- Kılıç, A. F. ve Koyuncu, İ. (2017). Ölçek uyarlama çalışmalarının yapı geçerliği açısından incelenmesi. Ö. Demirel ve S. Dinçer (Ed.), *Küreselleşen dünyada eğitim içinde* (ss. 415-438). Ankara: Pegem Akademi.
- Kirschner, P. A., & Karpinski, A. C. (2010). Facebook and academic performance. *Computers in Human Behavior*, 26, 1237-1245.
- Koc, M., & Gulyagci, S. (2013). Facebook addiction among Turkish college students: The role of psychological health, demographic, and usage characteristics. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 16(4), 279-284.
- Korkmaz, Z. S. (2018). *Eleştirel düşünme becerileri eğitiminin öğretmenlerin ve öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerine etkisi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Lee, O. S., & Kim, M. J. (2017). The relationship among smartphone addiction, emotional intelligence, critical thinking disposition and communication skill for nursing students. *Journal of Digital Convergence*, 15(7), 319-328.
- Lemmens, J. S., Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2009). Development and validation of a game addiction scale for adolescents. *Media psychology*, 12(1), 77-95.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Ortaöğretim matematik dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) öğretim programı*. Erişim tarihi: 24 Ocak 2020. Erişim adresi: <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=343>
- Nosich, G. M. (2016). *Eleştirel düşünme ve disiplinler arası eleştirel düşünme rehberi* (B. Aybek, Çev.). Ankara: Anı Yayınları.
- Ophir, E., Nass, C., & Wagner A. D. (2009). Cognitive control in media multitaskers. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 106(37), 15583-15587.
- Özdağ, C. (2019). Eleştirel düşünmenin öndayanakları. *Felsefe Arkivi*, (51), 203-212.
- Öztürk, B. ve Kısacık, İ. (2014). Bilgiyi işleme modeli. B. Yeşilyaprak (Ed.), *Eğitim psikolojisi içinde* (s. 303-311), (11. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Samaha, M., & Hawi, N. S. (2016). Relationships among smartphone addiction, stress, academic performance, and satisfaction with life. *Computers in Human Behavior*, 57, 321-325.
- Sendag, S., Erol, O., Sezgin, S., & Dulkadir, N. (2015). Preservice teachers' critical thinking dispositions and web 2.0 competencies. *Contemporary Educational Technology*, 6(3), 172-187.
- Ulu, H., & Baş, Ö. (2019). Öğretmen adaylarının sosyal ağ sitelerini kullanım amaçları, eleştirel düşünme eğilimleri ve medya okuryazarlıkları arasındaki ilişkiler. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(3), 556-574, doi: 10.16986/HUJE.2019050203
- Ulusoy, Y. Ö. (2012). Bilgiyi işleme kuramı ve eğitime yansımaları. B. Oral (Ed.), *Öğrenme öğretme kuram ve yaklaşımları içinde* (s.163-186), (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Ünlü, Ş. (2017). *Eleştirel düşünmeyi destekleyen öğretmen eğitimi programının geliştirilmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Watson, G., & Glaser, E. (1980). *Watson-Glaser critical thinking appraisal manual*. New York: Harcourt, Brace, and World.
- Wolniczak, I., Cáceres-DelAguila, J. A., Palma-Ardiles, G., Arroyo, K. J., & Solís-Visscher, R. (2013). Association between Facebook dependence and poor sleep quality: A study in a sample of undergraduate students in Peru. *PLoS ONE*, 8(3), 1-5.
- World Economic Forum (2020, Ocak 5). <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-10-skills-you-need-to-thrive-in-the-fourth-industrial-revolution/>
- Xanidis, N., & Brignell, C. M. (2016). The association between the use of social network sites, sleep quality and cognitive function during the day. *Computers in Human Behavior*, 55, 121-126.
- Yaralı, K. T. (2019). *Okul öncesi çocukların eleştirel düşünme becerilerine öyküleştirme yöntemine dayalı eğitim programının etkisi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.